

PROJEKTNO ISTRAŽIVANJE NA TEMU NARODNI VEZ U RAZREDNOJ I PREDMETNOJ NASTAVI LIKOVNE KULTURE

Miroslav D. Drljača¹
Ranka M. Peulić²

Оригинални научни рад DOI 10.7251/NSK2002077D UDK 37.018.2:[746.3:398 COBISS.RS-ID 131970561

Rezime

Važnost tradicije i narodne umjetnosti postaje sve više aktuelna u nastavi, ali joj se ipak ne pridaje dovoljno značaja ili ako se to čini onda je u pitanju metodički zastarjeli i neadekvatan pristup. Naše istraživanje je zasnovano na umjetnosti (engl. Art-based Research) u okviru kvalitativnog metodološkog pristupa, a u kojem je učenik postavljen u ulogu aktivnog istraživača. U istraživanju je učestvovalo 272 učenika razredne i predmetne nastave. Podaci su prikupljeni sistemskim posmatranjem, intervjuima te likovnom analizom dječjih radova. Pozivajući se na novija istraživanja iz metodike nastave likovne kulture koja zagovaraju nastavu u kojoj je učenik aktivan kreator vlastitog znanja, određeni su ciljevi istraživanja. Namjera nam je bila da se utvrdi da li narodni vez može služiti kao podsticaj za dječje likovno izražavanje u razrednoj i predmetnoj nastavi i na koji način učenici mogu realizovati projektno istraživanje, ali i izraditi vlastiti rad podstaknuti narodnim vezom kao likovnim motivom. Nalazi istraživanja ukazuju da se narodni vez, kao likovni motiv, po svim svojim karakteristikama, može prilagoditi nastavnim temama određenim Nastavnim planom i programom u

¹ Miroslav Drljača je doktor didaktičko-metodičkih nauka – metodika nastave likovne kulture i docent Filozofskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci. E-adresa: miroslav.drljaca@ff.unibl.org

² Ranka Peulić, master slikarstva. Zaposlena u JUOŠ „Miloš Crnjanski“ Potočani. E-mail: rankapeulic@yahoo.com

osnovnoj školi. Učenici vole istraživati, posebno putem intervjua dolaziti do informacija. Narodni vez kao likovni motiv, uz mogućnost korištenja različitih likovnih materijala i tehnika, razvija kod učenika raznovrsne pristupe likovnom problemu što dovodi do posebnih i inovativnih likovnih rješenja. U radu se, nastoje ponuditi prijedlozi za prevazilaženje nedostataka koji nastaju uslijed minimalne satnice, tradicionalnog pristupa nastavi likovne kulture te posebnih uslova u nastavi uvedenih zbog pandemije koronavirusa. Rješenje se pronalazi u konstruktivističkom pristupu i primjeni projektnog istraživanja u metodici nastave likovne kulture.

Ključne riječi: *metodika nastave likovne kulture, konstruktivističko učenje, projektno istraživanje, tradicija, narodna umjetnost, vez.*

Uvod

U svojim počecima odjeća nije prikazivala raznolikost, „preobražaj počinje kada zaštitna vrijednost odjeće prepušta mjesto simboličkoj vrijednosti, na osnovu koje svaka promjena odjeće na tijelu upućuje na promjenu slike svijeta” (Галимберти, 2018: 114). Osim praktične, odjeća ima i magijsku funkciju (Жунић, 2009), što je posebno izraženo u narodnoj nošnji. Elementi magijskog i ritualnog u narodnoj nošnji svoje porijeklo mogu pronaći u okvirima kolektivnog nesvjesnog odakle se rađa stvaralački impuls (Kus – Nikolajev 1929; Jung, 2016). Zato je važno pokušati razumjeti simboliku sadržanu u ornamentima i koloristici narodne nošnje.

Tokom vaspitno-obrazovnog procesa, prvenstveno u nastavnom predmetu Likovna kultura, na osnovu prirode i sadržaja predmeta imamo priliku da učimo o narodnoj umjetnosti i iz nje, ona nam može biti podsticaj za likovnu komunikaciju i izražavanje (Pivac, 2016). Narodna umjetnost doprinosi savladavanju likovnih postupaka, likovnog govora, te vlastitog likovnog izraza kod djece (Balić Šimrak, Curkov, Grdić, Laco, Lisac, Pandl, Stojanović Hauzer, 2016). Smatramo da je važno u školama posvetiti više pažnje izučavanju narodne umjetnosti, ali za njeno izučavanje neophodno je zadovoljenje različitih uslova (Kuščević, 2015), kao na primjer saradnja s institucijama culture. U tom kontekstu, prvenstveno je potrebno razmotriti ulogu muzeja i umjetničkih galerija (Huzjak, 2010; Kuščević, 2015; Maroe-

vić, 2002; Selaković, 2012). Ponuđenim odgovorima na istraživačka pitanja u radu se nastoji objasniti da li narodni vez može služiti kao podsticaj za dječje likovno izražavanje u razrednoj i predmetnoj nastavi i na koji način učenici mogu realizovati projektno istraživanje, ali i izraditi vlastiti rad, podstaknuti narodnim vezom kao likovnim motivom.

Predlažemo nastavne strategije kojima se najadekvatnije mogu ostvariti opisane aktivnosti. Rješenje se pronalazi u primjeni konstruktivističke paradigme u metodici nastave likovne kulture i u projektnom istraživanju.

Teorijska polazišta: vez kao podsticaj za likovno izražavanje djece u osnovnoj školi

Važnost likovnog vaspitanja za dječji razvoj prepoznat je još kod reformskih pedagoga (Montesori i Keršenštajner), ali i prije njih na značaj likovnog vaspitanja ukazivali su i Pestaloci, Ruso i Šiler (Grgurić, Jakubin, 1996). Tako su za Rudolfa Štajnera i neuronaučnike, motoričke aktivnosti i učenje rukama izuzetno važne prije polaska u školu, ali i tokom osnovnog školovanja kako bi se omogućilo samoostvarenje potencijala svakog pojedinca, bez obzira na to koja mu je vrsta inteligencije više izražena (Gardner, 2006; Matijević, Drljača, Topolovčan, 2016b). Konceptije alternativnih škola za bitne elemente uzimaju umjetničke aktivnosti koje se dominantno prožimaju kroz sve nivoe školovanja. Prema valdorfskoj pedagogiji, za učenike nije važno samo saznati kako se postupa s ovom ili onom vrstom umjetnosti, nego zbog čega se baš tako radi (Carlgren, 1990).

Navedeni primjeri ukazuju da je korisno da se u naše obavezno školovanje uvedu neke prednosti pomenutih školskih koncepcija. Dobra iskustva alternativnih i naših škola moguće je objediniti u konstruktivističkom pristupu učenju i podučavanju likovne kulture. Takva bi nastava predstavljala aktivnost u kojoj je važno zadovoljstvo subjekata koji u toj aktivnosti učestvuju (Drljača, Opić, Matijević, 2020b). Zadovoljstvo se postiže kada je onima koji podučavaju i onima koji uče jasno poznat smisao učenja i određen cilj jer takvo učenje ima odlike anticipativnog učenja usmjerenog na budućnost (Drljača, 2020; Topolovčan, Rajić, Matijević, 2017). Nastava u kojoj učenici najčešće sjede, slušaju i gledaju šta nastavnici rade ne može

zadovoljiti potrebe učenika pripadnika internet generacije. Njihove potrebe moguće je zadovoljiti samo u onoj nastavi u kojoj su učenici aktivni kreatori vlastitog znanja (Matijević, Drljača, Topolovčan, 2016b).

U nastavi likovne kulture učenje je usmjereno na djelovanje, a takvu nastavu karakteriše stvaralaštvo. Ne postoji dijete koje ne voli učiti, posebno eksperimentirati rukama u okruženju u kojem provodi najviše dnevnog vremena (Matijević, 2017). Igra i kretanje pozitivno utiču na razvoj mozga kod djece (Baureis, 2015), a umjetnost mu pomaže u postavljanju temelja za kasniji uspjeh u obrazovanju i karijeri (Jensen, 2005).

U našem istraživanju za likovni motiv predlažemo dva tipa veza, vez brojem i vez po pismu. Vez brojem dobio je naziv jer se niti broje kada se vezu, motivi su obično geometrijski, a samo ponekad stilizovani biljni. Kod vezova po pismu vezilja pismo (crtež) izrađuje olovkom ili nekim drugim materijalom na tkanini. Motivi su slobodni u crtežu i veoma obilni.³ Vez brojem od učenika traži matematičku preciznost, izradu geometrijskih motiva, dok drugi, vez po pismu dopušta učeniku više poetičan pristup, razigranost mašte pri izradi floralnih motiva i ljudskih figura. Za ovu priliku, izdvajamo zmijanjski vez, koji sadrži karakteristike veza brojem i imljanski vez koji može biti izrađen brojem, ali i po pismu. Simbolička značenja boja i ornamenta korisna su za motivaciju u nastavi likovne kulture. Polazeći od omiljenih boja u narodnoj nošnji dinarskog tipa, plave-mrke, crvene i zelene, preko ornamenta koji, osim prikaza krsta, jabuke, kuke okretuše (svastike), najčešće prikazuju motiv kola simbola neba, kružnog kretanja, Sunca, Mjeseca, ali i igranja kola (Беловић-Бернадзиковска, 1907; Franić, 1937; Ђукановић, 2018).

Srodna istraživanja (Balić Šimrak i sarad. 2016; Kušćević, 2015; Pivac, 2016) ukazuju da je narodna umjetnost kao likovni motiv pogodna za sve uzraste, od vrtića do kraja obaveznog školovanja. Takođe, autori navode da je narodna umjetnost zastupljena u nastavi, ali još uvijek nedovoljno. U kontekstu razvoja dječje ličnosti preporučeno je da se sadržaji narodne umjetnosti prilagode uzrastu, ali i dječjim emocijama. U radu je potrebno koristiti raznovrsne motive, materijale i tehnike, uz što više igre. Tokom nave-

³ Više o navedenim podjelama, ali i klasifikaciji srpskih vezova kod: Беловић-Бернадзиковска, 1907: 84 i 95; Ђукановић, 2013, 2018: 17.

denih aktivnost presudna je uloga vaspitača, učitelja i nastavnika, ali i saradnja s roditeljima i institucijama kulture.

Metod

Istraživanje u ovom radu zasnovano je na umjetnosti (engl. *Art-based Research*) u kome istraživač bilježi svoja zapažanja, na osnovu kojih se formira opis i razumijevanje stvaralaštva. Takođe, ovakva istraživanja mogu podrazumijevati umjetnost i kao alat za istraživanje neke druge problematike (npr. vaspitnog ili nastavnog procesa). Tokom istraživanja važno je saznati unutrašnji proces stvaranja kod onoga koji stvara, gdje je, uz umjetničko djelo (rezultat), bitan i proces njegovog nastajanja (McNiff, 1998). Istraživanje zasnovano na umjetnosti, zbog aktivnosti istraživača, moguće je pozicionirati u konstruktivističku paradigmu (Topolovčan, 2016).

Sastavni dio istraživačkog procesa je nastavni proces u okviru predmeta Likovna kultura gdje su korištene metode analitičkog posmatranja, razgovora, metoda usmjerena na djelovanje. Kao specifične metode izdvajamo metode likovno-estetske komunikacije, metodu likovnog scenarija, te metodu estetskog transfera kod koje je naglašena interakcija između posmatrača (dijete, učenik) i umjetničkog djela, pri čemu su važna sjećanja, iskustvo, osjećaji i asocijacije (Duh, Zupančić, 2011; Brajčić, 2002; Brajčić, Kušćević, 2016). Istovremeno s nastavnim procesom realizovano je i empirijsko istraživanje, a podaci su prikupljeni sistematskim posmatranjem, proučavanjem odabranih slučajeva, introspekcijom i intervjuisanjem.

Cilj istraživanja je da se istraži da li narodni vez po svojim likovnim, praktičnim i simboličkim karakteristikama može biti podsticaj za dječje likovno izražavanje i na koji način učenici mogu realizovati projektno istraživanje i uraditi likovni rad na temu narodni vez. Predmet proučavanja je narodni vez kao motiv za likovno izražavanje djece, ali i kao povod za projektno istraživanje u razrednoj i predmetnoj nastavi likovne kulture.

Na osnovu cilja istraživanja i prikazanih teorijskih polazišta, u radu su postavljena dva istraživačka pitanja:

- 1) Da li narodni vez može služiti kao podsticaj za dječje likovno izražavanje u razrednoj i predmetnoj nastavi.

2) Na koji način učenici mogu realizovati projektno istraživanje, ali i izraditi vlastiti rad podstaknuti narodnim vezom kao likovnim motivom.

Uzorak istraživanja koji obuhvata učenike razredne i predmetne nastave (od petog do devetog razreda) je 272 učenika. Istraživanje je za svaki razred trajalo sedam dana, ali nije realizovano u svim razredima istovremeno. Započeto je u oktobru, a završeno u novembru 2020. godine. Škole u kojima je istraživanje provedeno su JU OŠ „Miloš Crnjanski“, Potočani, te područne škole u Hrvaćanima, Kokorima i JU OŠ „Branko Ćopić“ Prnjavor i područna škola u Štrpcima. Istraživanje je trajalo tokom pandemije koronavirusa te je iz tih razloga u svim školama u Republici Srpskoj nastava realizovana po posebnim uslovima. Tako je nastava do petog razreda realizovana uživo, dok su časovi od šestog do devetog razreda ostvareni onlajn. Svi časovi su trajali 25 minuta. U fazi analize i interpretacije podataka vodilo se računa o etičkim pitanjima posebno u vezi s anonimnosti i validnosti. Prikazani podaci su autentični, prikazuju stavove i razmišljanja istraživača i intervjuisanih osoba, ali se u interpretaciji rezultata ne odaju identiteti autora.

Osnovni zadatak i plan istraživanja za sve učenike, koji su bili aktivni istraživači i učesnici u istraživanju, je bio da na različite načine prikupljaju informacije o narodnom vezu i da na osnovu njih urade vlastiti likovni rad. Učenici su mogli intervjuisati ljude iz okruženja, informacije tražiti na internetu, preporučeno im je da tokom istraživanja koriste fotoaparatus radi dokumentovanja, a svi su učesnici bili obavezni da vode istraživačke dnevničke. Učenici su upoznati da će nalaze svojih istraživanja da prikažu tokom diskusije koja će biti upriličena po završetku istraživanja.

Projektne aktivnosti u petom razredu planirane su i realizovane u dogovoru između učiteljice i nastavnice likovne kulture. Imajući u vidu da je razredna nastava prepoznatljiva po svojoj multidisciplinarnosti (Branković, Popović, 2018), saradnja nastavnice likovne kulture i učiteljice može uticati uopšte na kvalitet izvođenja nastave likovne kulture u razrednoj nastavi. Istraživanje je započeto tako što je na početku časa likovne kulture, učenicima prikazan film o zmijanjskom vezu. Dobili su po jednu fotografiju A4 formata na kojoj su prikazani segmenti narodne nošnje, iz 1880. godine⁴.

⁴ Narodna nošnja pripada zbirci Milana Karanovića, koja se čuva u vijećnici u Novom Gradu.

Kako su učenici bili pripremljeni za zadatak, na čas su od kuće donijeli ručno izrađene čarape (priglavke) koji su na sebi imali različite stilizovane ornamentalne oblike. Tokom časa slušali su kompozicije etno muzike (Slobodan Trkulja, Trag, Iskon). Učenici su trebali da u trajanju od četiri časa, dvije sedmice, na osnovu predložaka urade vlastiti likovni rad. Sugerisano im je da obrate pažnju na kolorit u narodnom vezu, različite tipove veza, ritam, i ostale likovne elemente, a likovnu tehniku su mogli birati po vlastitom izboru. Između dva susreta, a susreti su u razmaku od sedam dana, učenici su imali zadatak da prema planu istraživanja dođu do informacija o vezu koje će da iznesu tokom diskusije.

Učenici od šestog do devetog razreda dobili su na onlajn času (Viber i Microsoft Teams) uputstva za izradu istraživanja, odnosno moguće prijedloge za istraživanje. S grupama je vođen razgovor o temi i o zadatku, a svi nastavni sadržaji i materijali su bili dostupni učenicima i poslije onlajn časa u pisanoj formi, uz dvije jutjub adrese⁵.

Rezultati istraživanja i diskusija

Na osnovu istraživačkih pitanja u daljem tekstu analiziramo dobijene nalaze u dvije kategorije. Prva kategorija se odnosi na to da li narodni vez može služiti kao podsticaj za dječje likovno izražavanje, a druga na način realizacije projektnog istraživanja od strane učenika.

Narodni vez kao podsticaj za dječje likovno izražavanje u razrednoj i predmetnoj nastavi

Teorijska polazišta na koja se pozivamo u ovom radu, ali i nalazi istraživanja do kojih smo došli ukazuju na to da likovne karakteristike veza, njegova simbolička značenja, motivi, ornamentni, kolorit, kompozicija, materijali, kao i istorijski podaci o vezu, mogu podsticajno uticati na likovno izražavanje djece u osnovnoj školi.

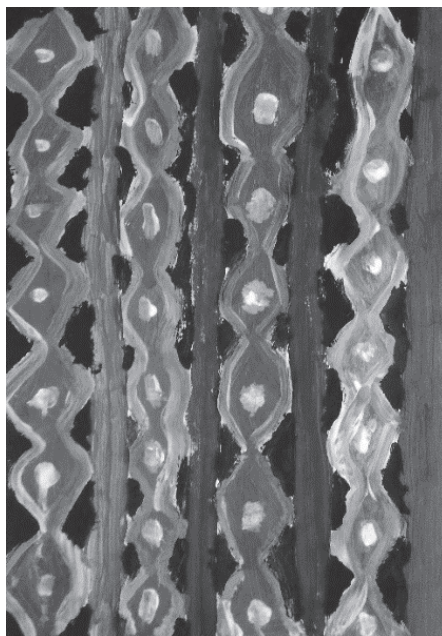
⁵ Zmijanjski vez u Sirogojnu, 5 (<https://www.youtube.com/watch?v=kpM9hfBrtcM&t=31s10>) i Festival of lend art to DondyDor 2018(https://www.youtube.com/watch?v=T_Vk1yk-VgbM).

Posebna važnost istraživanja ogleda se u prilagođenosti likovnog motiva narodnog veza s nastavnim temama i jedinicama određenim prema aktuelnom Nastavnom planu i programu za osnovnu školu. Ova činjenica pokazuje koliko je narodna umjetnost pogodna za izbor likovnog motiva u nastavi. U periodu kada se razrađuje strategija o očuvanju nacionalnog identiteta i tradicije u školama ovakav pristup narodnoj umjetnosti u nastavi ima poseban značaj.

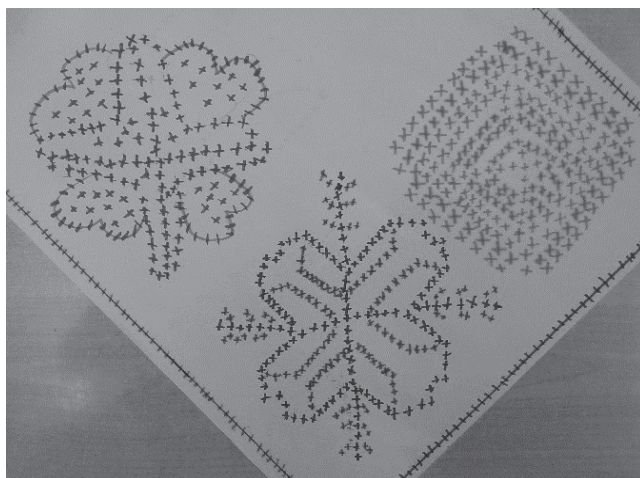

Slika 1. Učesnik projektnog istraživanja
(Fotografija: Ranka M. Peulić)

U V je razredu nastavna tema Ornament prilagođena motivu vez tako što je zadatak bio da na osnovu motiva s narodne nošnje ili priglavaka učenici izrade vlastiti ornament u tehnici po vlastitom izboru (Slika 1. i Slika 2.). U VI razredu, nastavna tema Linija prilagođena je zadatku tako da, koristeći različite crtačke tehnike, učenici linijama nacrtaju vez koji je specifičan za mjesto u kojem žive (Slika 3.).

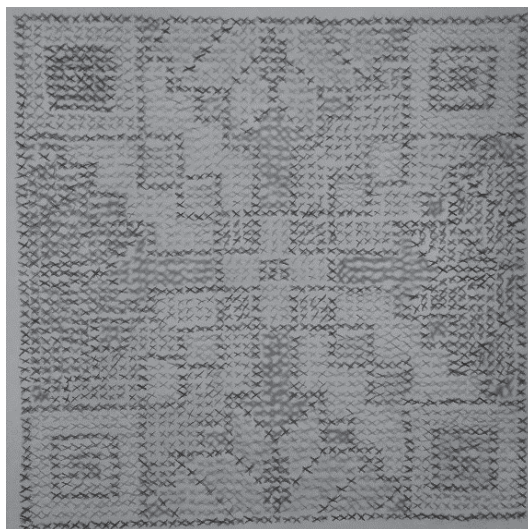
Slika 2. Rad učenika, 5. razred, tempera

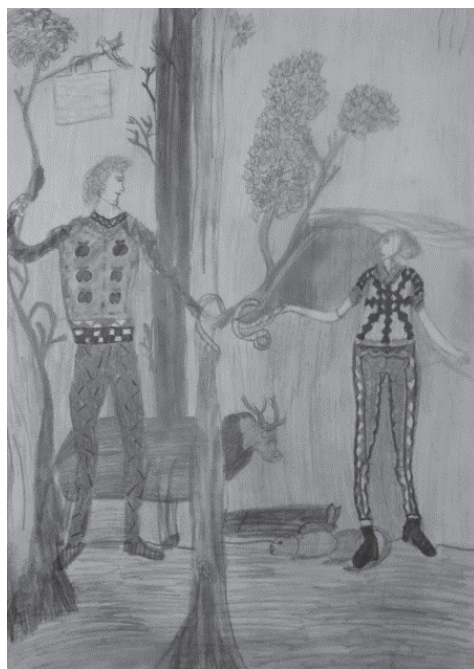
Slika 3. Rad učenika, 6. razred, flomaser

Za VII razred nastavna jedinica je Tekstura. Učenici su trebali posmatrati bilo koju jednobojnu tkaninu i sitna tkanja od kojih je sačinjena, a zatim to tkanje, koristeći crtačke tehnike po izboru, da nacrtaju. Na nacrtanoj tkanini trebali su drugim materijalima nacrtati vez (Slika 4). VIII razred imao je nastavnu jedinicu Proporcije. Zadatak za učenike bio je da prema

reprodukciji djela Albrehta Direra “Adam I Eva”, nacrtaju stojeći akt (Adama i/ili Evu) – vodeći računa da u visini tijela bude $\frac{7}{8}$ dužina glava – ili sebe, I onda, čovjeka kog su nacrtali da „obuku u vez“, tačnije da nacrtaju vez svukuda po tijelu, to će biti mali eksperiment (Slika 5.).

Slika 4. Rad učenika, 7. razred, olovka u boji

Slika 5. Rad učenika, 8. razred, kombinovana tehnika

Slika 6. Rad učenika, 9. razred, kombinovana tehnika

Slika 7. Rad učenika, 9. razred, kombinovana tehinka.

Kod učenika IX razreda nastavna jedinica je Umjetnost XX vijeka, a zadatak je taj da slikaju narodni vez po uzoru na način slikanja jednog od um-

jetnika o kojima su učili do sada. Na primjer, da izrade impresionistički vez ili kubistički vez (naglašeno je da takav vez ne postoji nego će ga oni osmisliti). Pri tome, učenici se mogu služiti svim dostupnim materijalima za rad (Slika 6 i 7).

Nalazi istraživanja dalje pokazuju kako je narodni vez kao likovni motiv pogodan za korelaciju s drugim nastavnim predmetima, na šta ukazuju i komentari učenika koje su iznosili tokom časa:

...kako je moja baka mogla ovako tačno da izračuna da budu iste šare (matematika), ravne linije kao da je lenjir koristila, a nije (matematika), ukras u crkvi oko ikona (vjeronauka), ima li u Africi vez (društvo), kada su se djevojke udavale, poklanjale su vez (društvo) i slično... (Komentari učenika 5. razreda)

Herzog (2018) smatra da svi nastavni predmeti trebaju podsticati učenike na kreativno izražavanje. Umjetničke aktivnosti u nastavnim kurikulumima nisu tek samo formalni privjesak uz ostale nastavne predmete. Uzimajući u obzir važnost ostvarene korelacije među predmetima sve više uviđamo da umjetnički sadržaji, osim što su važna sastavnica opšte kulture, takođe su i važna varijabla u ukupnom opštem obrazovanju koja znatno utiče na učenje ostalih obrazovnih dobara (obrazovni sadržaji, kulturne i moralne vrijednosti, kompetencije itd.), a koji su važni u nekim budućim zanimanjima (Matijević, Drljača, Topolovčan, 2016a).

Tako uviđamo da su sadržaji i aktivnosti u predmetima iz područja likovne kulture jednako važni za cjelovit razvoj ličnosti kao i ostali opštegobrazovni nastavni predmeti (Drljača, Opić, Matijević, 2020a). Nalazi naših istraživanja ukazuju da je narodni vez kao likovni motiv idealan za međupredmetno povezivanje na temelju likovnih pojmova, a ne samo na nivou likovnog motiva, što preporučuju i stručnjaci iz domena metodike nastave likovne kulture (Huzjak, 2016).

Motivi za likovno izražavanje bili su različiti, među najčešćim su priglavci, vez na marami, nošnja, plahta na krevetu kao ukras i zaštita, bakina jastučnica, stolnjak, ukrasna jastučnica, goblen.

Načini realizacije projektnog istraživanja i izrade likovnog rada na temu narodni vez

Učenici, učesnici u projektnom istraživanju, koristili su raznovrsne istraživačke pristupe istraživanju i likovne tehnike pri izradi likovnog rada. Omogućeno im je da slobodno biraju šta, kada, kako i s kim mogu učiti i raditi, što predstavlja važnu varijablu u motivaciji učenika za određene nastavne aktivnosti (Matijević, Drljača, Topolovčan, 2016a).

Učenici petog razreda su izradili vlastite ornamente. Ponegdje je u pitanju nastojanje da se vjerno prenese ornament narodnog veza s predloška, dok veći broj učenika tradicionalni motiv prevodi u vlastito slobodno komponovanje apstraktnih oblika. Za izradu radova u kojima dominira linija i tekstura učenici sedmog i osmog razreda pored klasičnih školskih likovnih tehnika koristili su konac na platnu i prirodne oblike koje su pronalazili u dvorištu škole radeći svojevrstne *lend art* radove koje su fotografisali. U nastojanju da prikažu vjerodostojno teksturu, učenici su se trudili da se pridržavaju osnovne organizacije motiva s predloška. Učenicima osmog razreda tema je predstavljala poseban izazov jer su postavljeni u ulogu kreatora. Ovakav zadatak dozvolio im je da izraze maštu i relativnost. Adam i Eva odijevani su u odjeću s motivima zmijanjskog, imljanskog veza ili motivima veza kojeg su učenici nalazili u svojim kućama. Često su se učenici odlučivali za izradu trodimenzionalnih figura od papira za koje su izrađivali i ukrašavali odjeću. Moderno slikarstvo dvadesetog vijeka poslužilo je učenicima za izradu vlastitog ornamenta. Tako se u radovima učenika može prepoznati slikarstvo fovizma, organske i geometrijske apstrakcije, što je omogućilo učenicima da na neuobičajen način pristupe likovnom sagledavanju narodne, ali i moderne umjetnosti.

Tokom istraživanja mnogi učesnici u istraživanju koristili su prednosti interneta, društvenih mreža i različitih profila koji na zanimljiv način pomažu pri učenju likovne kulture (Huzjak, 2010). Na specijalizovanim internet profilima za narodnu umjetnost, učenici su vidjeli različite produkte narodne umjetnosti, posebno tkanina i vezova, što je u velikoj mjeri upotpunilo njihovo istraživanje. Istraživački dnevnik ukazuju na raznovrsnije i sadržajnije istraživanje učenika koji su koristili i internet radi prikupljanja podataka, ali analiza svih istraživačkih dnevnika i diskusija pokazuju da se ipak manji

broj učenika odlučio za prikupljanje podataka preko interneta. Takvi podaci nam pokazuju da mogućnosti koje nam nudi internet jesu korisne, ali još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri zastupljene i iskorištene u učenju (Drljača, 2018b). Autori Matijević, Drljača, Topolovčan (2016b), zaključuju da je uz raznovrsne digitalne medije u naše doba mnogo lakše zadovoljiti razvojne potrebe i interese većine učenika što je prije samo dvadesetak godina bilo mnogo teže. Autori dalje postavljaju pitanje, imamo li učitelje koji su osposobljeni da upravljaju učenjem u uslovima (n)ovog multimedijskog okruženja? Nakon četiri godine, što je za informatičko doba u kojem živimo veoma dug period, možemo u ovom radu postaviti isto pitanje?

Uporniji učenici pokušali su uz tuđu pomoć ovladati određenim tehnikama veza. Tako pojedini radovi predstavljaju precizno prenošenje veza u njegovom izvornom obliku, dok su se pojedini učenici odlučili za izradu vlastitog tipa veza. U našem slučaju doslovno kopiranje veza, ali i izvođenje rada u nekoj likovnoj tehnici, ima višestruk značaj. Učenici lakše razumiju rad narodne vezilje u njenoj istrajnosti, izboru boja i kombinaciji različitih motiva i njihovoj stilizaciji. Upravo autori koji se bave izučavanjem dječjeg likovnog izražavanja prihvataju aktivnost u kojoj se koristi kopiranje, ako ona potpomaže lična nastojanja djeteta (Голомб, 2012; Koks, 2000).

Istraživački dnevnic i diskusije pokazuju da je najzanimljivija aktivnost za učenike bila intervjuisanje, najčešće baka. Uloga istraživača najviše se pokazala tokom intervjuisanja jer je učenika pozicionirala u novu poziciju iz koje je mogao neposredno doći do informacija, a nakon čega je trebao izraditi kratak izvještaj.

Vež se koristio kao ukras u kućama, stavljao se na krevete, na zidove kao ukras... To je bilo neko najljepše doba koje pamtim, tada se vezlo i radili su se razni ručni radovi. Sada se to više ne radi i jako mi je žao što današnja omladina ne zna kako se veže, kako to zapravo izgleda. Ja sam kao mlada dosta vezla, pravili su se prekrivači i razni sitni ukrasi za kuću, čak smo poklanjali jedni drugima vezove... Vesti morate srcem i to nekom voljom za tim radom jer ako vezete, a ne želite to da radite ili slično nemojte oduzimati sebi vrijeme koje bi potrošili u nešto drugo što vam se sviđa. Ja sam kao mlada dosta vezla i pravila nam prekrivače sada kada sam hajde da kažem ostarila imam volju da to radim, ali ne mogu. Tako da ne želim da se ta tradicija ugasi i voljela bih da svi znaju ponešto o vežu. I svaka čast onom ko je

ovu temu izmislio za učenike jer je idealna da se podsjetimo šta smo nekad radili, da djeca nauče nešto novo...

(Odlomak iz dnevnčkog zapisa učenice 8. razreda. Intervju s bakom)

Da bi nastava bila interesantna, učenicima nije potrebno nametati pravila, već ih treba priviknuti da ih sami pronalaze, tako će na likovne aktivnosti reagovati spontano i slobodno. Učenicu su u ovom slučaju kreatori vlastitog znanja i iskustva koja se ostvaruju u ugodnom i podsticajnom okruženju (Drljača, 2020). Tokom istraživanja isticao se saradnički odnos između učitelja, nastavnika, u ovom slučaju voditelja istraživanja i učenika, istraživača. Osnovna odlika projektnih i akcijskih istraživanja (Bognar, 2006) je uloga voditelja da između ostalog, „pokreće, podržava i nadgleda” (Илић, 2019: 318). Ovakva istraživanja postavljaju i nastavnika, voditelja istraživanja, u istraživačku ulogu. Voditelj može prateći vlastitu metodologiju, nastojati ostvariti iste ciljeve kao i ostali istraživači, pritom da prati i njihov rad (Drljača, 2018a), a moguće je da svoje istraživanje usmjeri isključivo na praćenje istraživanja učenika, što je bio slučaj u našem istraživanju. Istraživački dnevnik voditelja istraživanja pokazuje da su djeca rado prihvatila zadatak, da su se pridržavali plana, ali i da su mnogi dolazili do neočekivanih nalaza i likovnih rješenja.

Ja sam jednom htio da pletem priglavke, ali mi je falila još jedna ruka.

Ja ovo ne mogu ni nacrtati, a baba je mogla isplesti, ovo je teško.

Ovo je zanimljivo, krstasti vez je kao „niz iksića“ od kojih nastaju „dijamanti“.

Jedna učenica je izjavila da su je zaboljele oči od puno detalja u vezu i da svaki put kad pogleda isti vez, pojavi se nova linija.

(Odlomak iz dnevnčkog zapisa voditelja projektnog istraživanja, nastavnice likovne kulture.)

Komentari koje učenici iznose tokom rada od velikog su značaja, učenici nam preko komentara uz objašnjenje rada nude prikaz vlastitog odnosa prema radu. Zato je zbog boljeg razumijevanja iskustva djece s umjetnošću potrebno istražiti šta oni imaju reći o svojim iskustvima, šta o njemu misle i kako ga oni vrednuju (Antoniou, Hickman, 2012).

Po završetku istraživanja organizovana je diskusija na kojoj su učenici mogli iskazati vlastite refleksije o istraživanju. Za učenike petog razreda diskusija je organizovana tokom redovnog časa, dok je za učenike od šestog

do devetog razreda diskusija vođena onlajn, a u vrijeme određeno za redovne časove likovne kulture. Učenici svih razreda imali su slične stavove u vezi realizovanog istraživanja: da je tema veoma zanimljiva, da su njihovi ukućani, pogotovo stariji članovi porodice, pohvalili odabir teme i da smatraju da bi djeca danas trebala više znati o tradicionalnim ručnim radovima koji su se vezli za veoma važne trenutke u životu: prelo, rođenje djeteta, vjenčanje, krštenje i slično. Učenici su saznali više o vezu kojeg posjeduju u svojim kućama, da je majka vezla uz svijeću, kada nije bilo struje i da su se komšinice okupljale i tada se razgovaralo o važnim stvarima kao što su usjevi, ko je u koga zaljubljen, ko će se vjenčati, ko očekuje „prinovu“... Učenici su saznali da su motivi veza najčešće cvjetovi, ponavljanje geometrijskih oblika u raznim bojama, kombinacija tih motiva, ali i životinje, te da se vez po već određenoj šemi i u raznim bojama naziva goblen. Pojedine učenice su probale da vezu same, a druge s bakom. Kažu da im je bilo veoma zanimljivo i da nikad ranije nisu o vezu pričali. Učenici su saznali i da je vez jedan od ručnih radova koji je zanemaren i da su ga radile žene, bake i djevojke te da je važan jer se tako čuva tradicija jednog podneblja.

Zaključak

Na osnovu postavljenih istraživačkih pitanja u radu se mogu izvesti određeni zaključci. Narodni vez kao likovni motiv može pozitivno uticati na likovno stvaralaštvo djece u osnovnim školama, bez obzira na uzrast. Posebno se ističe prikladna integracija motiva u sve nastavne jedinice određene važećim Nastavnim planom i programom za likovnu kulturu u osnovnoj školi. Zaključujemo da proučavanje narodnog veza utiče na razvijanje svijesti o pripadnosti određenoj kulturnoj zajednici. Projektna istraživanja pokazala su se uspješna u realizaciji nastavnih aktivnosti jer u njima su učenici aktivni istraživači koji na različite načine istražuju i tako dolazi do spoznaje. U takvim aktivnostima djeca mogu da ispolje vlastiti interes, zabavu, ali i promociju. Na osnovu vlastitih istraživanja omogućeno im je da samostalno izrade likovni rad. Prikazivanje narodnog veza u dječjem likovnom stvaralaštvu moguće je ostvariti korištenjem različitih likovnih materijala i tehnika. Od osnovnih crtačkih tehnika preko slikarskih, kombinovanih pa sve do ko-

rištenja prirodnih i otpadnih materijala. Primjena konstruktivističke paradigme u metodici nastave likovne kulture i projektnog istraživanja utiče na stil učenja koji se primjenjuje na cjeloživotno učenje.

Literatura

- Antoniou, P., & Hickman, R. (2012). Children's engagement with art: Three case studies. *International Journal of Education through Art*, 8(2), 169-182.
- Balić Šimrak, A., Curkov, S., Grdić, R., Laco, S., Lisac, J., Pandl, D., Stojanović Hauzer, V. (2016). *Hrvatska kulturna tradicija i dječje likovno stvaralaštvo*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Baureis, H. (2015). *Djeca bolje uče uz kineziologiju*. Split: Harfa.
- Беловић-Бернадзиковска, Ј. (1907). *Српски народни вез и текстилна орнаментика*. Нови Сад: Матица српска.
- Bognar, B. (2006). Akcijska istraživanja u školi. *Odgojne znanosti*, 8(1), 209 - 228.
- Brajčić, M. (2002). Značaj kulturne baštine i etnografskih izvora u nastavi likovne kulture. U: R. Bacalja, (Ur). *Živa baština* (str. 79-83). Zbornik, Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja.
- Brajčić, M., Kušcević, D. (2016). Dijete i likovna umjetnost – doživljaj likovnog djela. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet.
- Branković, D., Popović, D. (2018). Profesionalne kompetencije nastavnika razredne nastave. *Naša škola*, 1(24), 7-26.
- Carlgren, F. (1990). *Odgoj ka slobodi: Pedagogija Rudolfa Steinera*. Zagreb: Društvo za waldorfsku pedagogiju.
- Drljača, D. M. (2018a). *Konstruktivistička nastava likovne kulture*. Laktaši: GrafoMark.
- Дрљача, М. (2018b). Ученичке процјене могућности утицаја фејсбука на умјетничко васпитање. У: Б. Микановић, (Ур.). *Бањалучки новембарски сусрети* (стр. 371-389). Зборник, Бања Лука: Филозофски факултет.

- Drljača, D. M. (2020). Constructivist Learning Theory and Logopedagogy in Arts Education. *Croatian Journal of Education*, 22 (Sp.Ed.1), 181-202.
- Drljača, D. M., Opić, S., Matijević, M. (2020a). Student perceptions of the importance of art content and activities in schools of general education and vocational schools in Croatia and Bosnia and Herzegovina. *Journal of Elementary Education* 13(1), 1-18.
- Drljača, D. M., Opić, S., Matijević, M. (2020b). Ispitivanje interesa i zadovoljstva nastavom likovne umjetnosti kao poticaja za razvoj sposobnosti učenja ostalih nastavnih predmeta. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 27(2), 19- 213.
- Duh, M., Zupančić, T. (2011). Metoda estetskog transfera - opis specifične likovno-didaktičke metode. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 13(1), 42-75.
- Ђукановић, Д. (2013). *Кошуље*. Бања Лука: Музеј Републике Српске.
- Ђукановић, Д. (2018). *Змијањски вез: Свјетско нематеријално наслеђе*. Бања Лука: ЈУ Музеј Републике Српске.
- Franić, T. I. (1937). *Staro narodno bojadisanje kućnim bojama*. Beograd: Štampa državne štamparije Kraljevine Jugoslavije.
- Галимберти, (2018). *Митови нашег времена*. Нови Сад: Издавачка књи- жарница Зорана Стојановића Сремски Карловци.
- Gardner, H. (2006). *Multiple intelligences: New horizons*. New York: Basic-Books.
- Голомб, К. (2012). *Стварање имагинарних светова*. Београд: Завод за уџбенике.
- Grgurić, N., Jakubin, N. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
- Herzog, Jerneja (2018), Monitoring the artistic development of fourth-year students. An analysis of the situation in Croatian primary schools, *Croatian Journal of Education*, 20(3), 973 - 1000.
- Huzjak, M. (2010). Obrazovanje na distancu i e-učenje u likovnoj kulturi. *Metodika*, 11(1), 8-22.

- Huzjak, M. (2016). The Influence of Intersubject Connection on Student's Learning Performance in Art Education. *Croatian Journal of Education, 18*(2), 85-109.
- Илић, М. (2019). *Расправе о савременој настави и дидактици*. Бања Лука: Друштво педагога Републике Српске.
- Jensen, E. (2005). *Poučavanje s mozgom na umu*. Zagreb: Educa.
- Jung, K. G. (2016). *Dinamika nesvesnog*. Beograd-Podgorica: Nova knjiga.
- Koks, M. (2000). *Dečji crteži*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kus - Nikolajev, M. (1929). Psihološka sadržina seljačke umjetnosti. U M. B. Drobnyaković, (Ur.). *Glasnik Etnografskog muzeja* (str. 63-74). Beograd: Progres.
- Kuščević, D. (2015). Kulturna baština-poticatelj dječjeg razvoja (likovni aspect). *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 64*(3), 479-491.
- Maroević, I. (2002). Povezivanje muzeologije i nematerijalne baštine protiv tradicionalnog muzeja ili vraćamo li se izvornom muzeju? (241-246), Zbornik, Osijek: Muzej Slavonije.
- Matijević, M. (2017). Na tragu didaktike nastave za net-generacije. U: M. Matijević, (Ur.). *Nastava i škola za net generacije* (str. 19-48). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Matijević, M., Drljača, M. i Topolovčan, T. (2016a). Učenička procjena vlastitih aktivnosti u nastavi likovne kulture. *Učenje i nastava, 2*(1), 129-150.
- Matijević, M., Drljača, M. i Topolovčan, T. (2016b). Učenička evaluacija nastave likovne kulture. *Život i škola, 61*(1), 179-193.
- McNiff, S. (1998). *Art-Based Research*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Pivac, D. (2016). Poticanje dječjeg likovnog stvaralaštva i mašte u komunikaciji s kulturnom baštinom. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 65* (tematski br.), 347-356.
- Selaković I. K. (2012). Obrazovna uloga umetničkih muzeja. (243-254), Zbornik. Užice: Učiteljski fakultet.

- Topolovčan, T. (2016). Umjetnički utemeljeno istraživanje konstruktivističke nastave. Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje, 18(4), 1141-1172.
- Topolovčan, T., Rajić, V., Matijević, M. (2017). *Konstruktivistika nastava: teorija i empirijska istraživanja*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
- Жунић, Д. (2009). Предговор. У: Д. Жунић, (Ур.). *Тело и одевање: Традиционална естетска култура* (стр. 9-26). Ниш: Центар за научна истраживања САНУ И Универзитета у Нишу.

Miroslav Drljaca
Ranka Peulic

ART-BASED RESEARCH ON APPLICATION OF EMBROIDERY IN ELEMENTARY SCHOL JUNIOR AND SENIOR GRADES FINE ARTS CLASS

Summary

Although the oral tradition is gaining more and more significance these days, it appears it is still undervalued or approached in an outdated manner in terms of methodology. For that reason, our project is an art-based research within a qualitative methodological approach, with the student assuming the role of an active researcher. The survey encompasses 272 elementary school junior and senior grades students, and the data is collected by means of systematic observation and interviews, as well as through an analysis of children's fine arts assignments. With regard to the research goals, they are designed with the results of the recent studies in the field of fine arts methodology in mind, advocating for the teaching model that is centred around the student as a creator of their own knowledge. Thus, the research aims at establishing whether the art of embroidery can serve as an incentive for junior and senior students' artistic expression, as well as at establishing the way in which students can realise this project and produce a work of art inspired by embroidery as a motif. In this respect, the findings

show that the latter, in its entirety, can be adapted to fit the respective teaching units as designed by the Elementary School Curriculum of the Republic of Srpska. The art of embroidery as a fine arts motif, along with the possibility of applying various fine arts techniques, helps students develop numerous approaches to fine arts issues, resulting in specific and innovative solutions. Given the aforementioned, the paper offers recommendations for overcoming the shortcomings due to an inadequate number of fine arts classes in school, to traditional approach to fine arts teaching, and to specific teaching conditions as a result of the counter-COVID 19 pandemic measures. In that sense, the solution is in the constructivist approach to a research project application in the fine arts methodology.

Key words: *fine arts methodology, constructivist approach, project research, tradition, oral tradition, art of embroidery.*

Мирослав Д. Дрляча
Ранка М. Пеулич

ПРОЕКТНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПО ТЕМЕ НАРОДНОЙ ВЫШИВКИ В ОБУЧЕНИИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ ИСКУССТВУ В НАЧАЛЬНОЙ И ОСНОВНОЙ ШКОЛАХ

Резюме

Важность традиции и народного искусства становится все более актуальной в обучении, однако этой теме не уделяют достаточно внимания или, даже если уделяют, то используется устаревший и неадекватный методический подход. Наше исследование основывается на искусстве (англ. Art-based Research) в рамках качественного методологического подхода в котором ученик играет роль активного исследователя. В исследовании участвовали 272 ученика начальной и основной школах. Данные были собраны с помощью системного наблюдения, интервью и художественного анализа работ

школьников. Цели исследования были определены с упором на новые исследования в области методики преподавания изобразительного искусства, которые настаивают на обучении, в котором ученик является активным создателем собственных знаний. Наше намерение было выявить, может ли народная вышивка стать стимулом для проявления детского художественного творчества и каким образом ученики могут реализовать проектное исследование, а также создать собственную работу по мотивам народной вышивки. Результаты исследования указывают на то, что народную вышивку как художественный мотив со всеми ее характеристиками можно адаптировать к темам, которые определены учебной программой общего образования. Ученики любят исследовать и узнавать новую информацию, особенно при помощи интервью. Народная вышивка как художественный мотив, при возможности использования различных художественных техник и материалов, развивает у учеников разнообразные подходы к художественному проблему и таким образом приводит к особенным и новаторским художественным решениям. В работе мы пытаемся предложить варианты преодоления недостатков, возникающих из-за ограничений по времени, традиционного подхода в обучении изобразительному искусству, а также особых условий, которые появились вследствие пандемии коронавируса. Решение находится в конструктивистском подходе и применении проектного исследования в методике преподавания изобразительного искусства.

Ключевые слова: методика преподавания изобразительного искусства, конструктивистская теория, проектное исследование, традиция, народное искусство, вышивка.